

RESSENYES BIBLIOGRÀFIQUES

LÓPEZ GÓMEZ, José Manuel. *Medicina, Ciencia y Sociedad en la Ribera Burgalesa (siglos XVIII-XIX)*. Burgos: Real Academia Burgense de Historia y Bellas Artes-Gráficas Aldecoa, S. L., 2020. 432 p. ISBN: 9788409202874

L'autor insisteix en la investigació històrica de la sanitat en la comarca de la Ribera, al sud de la província de Burgos. Si en un llibre anterior ens oferia un detallat estudi de l'obra i la personalitat de l'apotecari Juan Francisco de la Monja (1744-1820), ara, en el treball present aporta una valuosa recerca sobre la medicina rural castellana del segle XIX representada per tres metges. Tres

metges fins ara desconeguts: Manuel Arranz García, Sandalio Palomino Esteban i Juan Antonio Beltrán de las Heras. Estudiant la personalitat i l'obra d'aquests tres metges, l'autor perfila l'exercici professional mèdic en una zona i una època amb els seus problemes, preocupacions, fracassos i èxits. En aquest sentit, el llibre fa una contribució important al coneixement històric de la medicina rural castellana.

En una època en la que l'etiologia microbiana encara era desconeguda i en la que les prescripcions higièniques públiques i privades no eren prou ben assumides, les preocupacions dels metges estaven polaritzades en

dos fronts: la lluita contra les patologies epidèmiques i la valorització de les aigües mineromedicinals.

Així, veiem que Manuel Arranz va fer estudis sobre la utilitat de les fonts medicinals de la província de Segòvia.

Aspecte que també seguí Sandalio Palomino. Però, al mateix temps, ambdòs metges ens parlen de la situació de l'exercici professional dels sanitaris, ja que fou una qüestió molt debatuda en el seu temps.

El tercer dels metges que inclou el llibre, Juan Antonio Beltrán, manifesta la seva inquietud per l'epidèmia de còlera de 1885. Tot i que el còlera va afectar més les zones marítimes, també deixà el seu flagell en terres endins com és la província de Burgos. Participà en la polèmica que despertà la vacuna de Jaume Ferran, que ell valorà positivament. En aquest llibre es fa una extensa menció de la defensa de la vacuna anticolèrica ferraniana (p. 309-319) per part de Juan Antonio Beltrán, en contra dels criteris que eren més desconfiats sobre els seus efectes.

De fet, doncs, l'autor del llibre, a través de l'estudi biogràfic de tres metges, ens transporta a fer una nova revisió de la medicina rural del segle XIX.

Josep M. Calbet i Camarasa

BALTÀ I MONER, Jaume. *Personatges de la ciència i la tecnologia al Penedès. Segles XVIII-XXI*. Vilafranca del Penedès: Heretat Baltà de Cela, 2020. 275 p. ISBN: 9788498808308

L'abril de 2020, en ple confinament per la pandèmia de COVID-19, es va publicar, en format electrònic i precedint l'edició en paper que es va haver de posposar, aquest llibre del biòleg vilafranquí Jaume Baltà i Moner. És la segona edició, revisada i ampliada, de *Ciència i tecnologia al Penedès. Passat, present i futur* del mateix autor (2017), que inclou les biografies de personatges de l'Alt Penedès. Amb pròleg del sitgetà David Jou i Mirabent, aquesta nova

edició augmenta a 50 el nombre de personatges biografiats i hi incorpora també científics del Garraf.

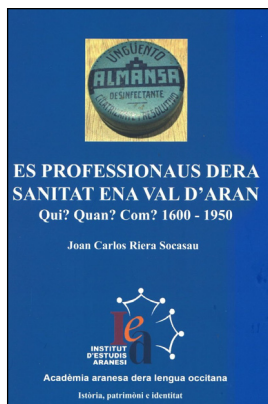
A tall d'introducció, l'autor fa un repàs de les publicacions anteriors de diversos autors que han inclòs biografies de personatges del Penedès destacats en el món científic i tècnic. I en el primer capítol resumeix el paper d'aquests homes del Penedès, que han destacat en ciència i tecnologia a Catalunya els segles XVIII a XX.

Cadascun dels capítols inclou la biografia del personatge, així com una llista de les obres que va publicar -molt interessant i detallada en molts casos, amb especial referència a l'obra científica- i de les obres que s'han publicat sobre cadascuna d'aquestes persones. S'hi inclouen també imatges relacionades, des de retrats o fotografies a portades de llibres, plànols, etc.

Entre les 50 biografies, 21 són de professionals de la salut. Segons la classificació de l'autor, 10 són metges: Francesc Estapé i Pañellas (1883-1959), Josep Girona i Trius (1872-1938), Josep Antoni Grífols i Roig (1885-1976), Fèlix Janer i Bertran (1779-1865), Pere Puig i Roig (1891-1980), Jordi Puig la Calle i Cusí (1925-2002), Bartomeu Robert i Yarzabal (1842-1902), Josep Roig i Raventós (1883-1966), Pere Terrada i Font (1803-1851) i Ignasi Valentí i Vivó (1841-1924); un, metge cirurgià: Carles Sala i Parés (?-1953); 4 cirurgians: Antoni Mayner i Alcover (1783-1857), Jacint Mayzonada i Rubira (1754-1820), Josep Queraltó i Jorba (1746-1805), Josep Torner i Totosaus (XVIII-XIX); 5 farmacèutics: Pere Joan Girona i Trius (1877-1952), Salvador Mata i Puig (1859-1933), Narcís Viader i Escayola (1884-1968), Narcís Viader i Font (1912-1982), Lluís A. Yàñez i Rovira (1743-1817); i un frenòleg: Magí Pers i Ramona (1803-1888).

Aquesta obra, de lectura amena i molt interessant per la gran quantitat de dades que aporta, es pot consultar a través del portal UPCommons al web de la Universitat Politècnica de Catalunya (<https://upcommons.upc.edu/handle/2117/183920>).

Elena Guardiola i Pereira

RIERA I SOCASAU, Joan Carlos. *Es professionaus dera sanitat ena Val d'Aran. Qui? Quan? Com? 1600 – 1950.* Val d'Aran: Institut d'Estudis Aranesi, Acadèmia Aranesa dera Lengua Occitana, 2020. 246 p. ISBN: 9788409206896.

El 17 de juny de 2020, Dia dera Hèsta d'Aran, es va presentar a l'Acadèmia Aranesa dera Lengua Occitana, per via telemàtica -ja que la pandèmia de covid-19 va impedir fer-ho presencialment- aquesta interessant obra de Joan Carlos Socasau, en la que es presenten els resultats de la recerca que aquest metge i historiador de la Val d'Aran ha dut a terme des de fa anys, centrada en les persones

que van exercir algun ofici relacionat amb la sanitat en aquesta vall des de l'any 1600 fins al 1950.

Aquest llibre, escrit en aranès i publicat amb la col·laboració de la Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya, està estructurat en dues parts. A la primera es presenta una relació, per ordre alfabètic, dels professionals de la sanitat, a manera de diccionari. De cadascun s'inclou, a més de la professió (metge, cirurgià, llevadora, apotecari, manescal, ...), les dades biogràfiques, obtingudes mitjançant una acurada i extensa tasca investigadora. A la segona part es presenta l'activitat professional del personal sanitari; se segueix un ordre cronològic, estructurat en dècades, i incorpora, en moltes ocasions, les cites textuais dels documents consultats; això permet fer un seguiment de l'evolució de les professions sanitàries durant tres segles i mig, que acaba amb una relació dels noms dels professionals, també per dècades, com a resum de tota la informació anterior.

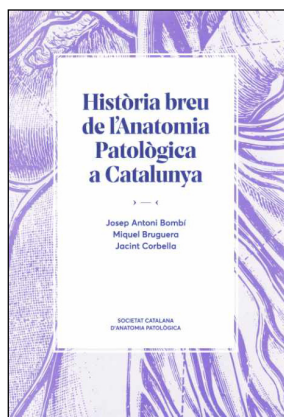
És molt interessant també el capítol que l'autor dedica als diferents ensenyaments que es van anar impartint en diferents èpoques per a poder exercir en cadascuna de les professions estudiades: metges i cirurgians —més endavant ja metges-cirurgians—, apotecaris i farmacèutics, manescals i veterinaris, i també llevadores.

El capítol, a tall de pròleg, del Dr. Jacint Corbella, destaca que aquesta obra és un treball de recerca i d'erudició; un treball d'història de la medicina però des d'un punt de vista més ampli, en incloure tots els

professionals de la sanitat. També senyala l'interès d'obres com aquesta, en les que es fa patent la relació entre diverses professions d'una mateixa àrea així com les relacions familiars de diverses generacions d'una mateixa professió, temes aquests en què es podria fer recerca molt interessant.

Tot i que l'autor, per dur a terme la recerca, ha consultat nombrosos arxius d'arreu i ha revisat i analitzat manuscrits i fonts de tot tipus, no considera que sigui una obra exhaustiva i deixa oberta la porta a noves investigacions i a noves fonts que puguin complementar aquesta obra. El cas és, però, que aquest llibre és un treball meticulós i detallat, imprescindible per a qualsevol persona interessada en conèixer la història i l'evolució de la sanitat a la Val d'Aran des del segle XVII a partir dels professionals que hi van exercir.

Elena Guardiola i Pereira

BOMBÍ, Josep Antoni; BRUGUERA, Miquel; CORBELLA, Jacint. *Història breu de l'Anatomia Patològica a Catalunya*. Barcelona: Societat Catalana d'Anatomia Patològica-Acadèmia de Ciències Mèdiques i de la Salut de Catalunya i de Balears, 2020. 103 p. ISBN: 9788497667098

La idea d'aquest llibre neix amb motiu de la celebració del XIV Congrés Català d'Anatomia Patològica que havia de tenir lloc a la ciutat de Vic. La pandèmia actual no ha permès la realització del Congrés, però no ha impedit l'objectiu de recollir la història de l'anatomia patològica a Catalunya en una important publicació.

L'obra porta la firma de tres reconeguts professionals ben relacionats amb el tema: el Dr. Josep Antoni Bombí, catedràtic emèrit d'Anatomia Patològica de la Universitat de Barcelona, i els Drs. Miquel Bruguera i Jacint Corbella, que tot i no ser patòlegs, han tingut estreta relació amb la patologia i, a més, ambdós són referents pels seus treballs sobre història de la medicina. Tots tres són acadèmics numeraris de la Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya i el Dr. Bombí n'és l'actual president.

A Catalunya disposem d'una consolidada bibliografia sobre la història de les diferents disciplines mèdiques en el nostre país. A tall d'exemple podem citar una *Història de la Cardiologia a Catalunya* publicada en anglès l'any 1992 pel recordat Dr. Manuel de Fuentes, o la molt celebrada història de la pediatria catalana apareguda l'any 1993 amb el títol de *Metges de nens. Cent anys de pediatria a Catalunya*, escrita pels Drs. Oriol Casassas i Joaquim Ramis en resposta a una iniciativa de la Societat Catalana de Pediatria.

Els autors del llibre que comentem deixen clar, des del mateix títol, el seu propòsit: una "història breu". L'obra està elaborada amb un objectiu de síntesi. Però malgrat aquesta voluntat reduccionista, cal dir que la quantitat d'informació que ens faciliten no deixa de ser remarcable.

En els primers capítols es fa un repàs als antecedents de l'Anatomia Patològica a Europa i a Catalunya, amb un punt de partida que es podria situar al voltant de la pràctica de les autòpsies judicials a l'edat mitjana. El moment clau per a la instauració de l'Anatomia Patològica com una àrea de coneixement diferenciada coincideix amb la seva entrada a la universitat com una disciplina pròpia. En aquest punt, es destaca la figura imprescindible de Santiago Ramón y Cajal, catedràtic a Barcelona d'Histologia i Anatomia Patològica. El seu interès per l'assignatura sembla evident si es té en compte que l'únic llibre que publicà durant la seva estada a la nostra ciutat fou precisament el *Manual de Anatomía Patológica General*, el 1890.

Després de l'etapa de Cajal, els autors aporten una recopilació de tots els titulars que han ocupat la Càtedra, tant a la Universitat de Barcelona com a la resta de centres universitaris que s'han anat creant en el territori català. És una vasta visió històrica que recorre els primers anys del segle XX, l'etapa de la segona República i la guerra civil, la postguerra i el franquisme, fins arribar a la instauració de la democràcia i el moment actual. Són uns retrats ajustats, que analitzen la contribució professional de cadascun dels personatges.

Un altre pas transcendental ve donat per la creació de serveis d'anatomia patològica a la pràctica totalitat dels hospitals integrants de la xarxa públi-

ca catalana. El llibre recull amb minuciositat l'estructura, personal i evolució al llarg del temps d'aquests serveis, detallant una nòmina de professionals que han contribuït, a vegades de forma discreta però no menys eficient, al reconeixement de la importància i necessitat d'aquesta disciplina.

Després d'uns breus capítols dedicats a la citologia com a subespecialitat, als patòlegs dedicats a la pràctica privada i als professionals catalans que exerceixen fora de Catalunya, el llibre acaba amb unes pàgines finals on es fa un recordatori de la Societat Catalana d'Anatomia Patològica a través de les persones que han ocupat càrrecs directius en la seva Junta al llarg dels més de cinquanta anys des de la seva fundació.

Una completa i escollida bibliografia ens dona eines per aprofundir en els temes tractats.

En resum, una obra necessària que obre el camí a futurs estudis sobre la història i l'evolució d'una especialitat tan ignorada com imprescindible.

Carles Hervás Puyal

